

УДК 159.92:159.915.3

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF COMPETITIVE RELATIONSHIPS OF ATHLETES IN A TEAM**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНТНИХ ВЗАЄМИН СПОРТСМЕНІВ У КОМАНДИ****Teslyuk V.M./ Теслюк В.М.***c.psihol.s., as.prof. / к. психол.н.*

ORCID: 0000-0003-1112-428x

SPIN: 6504-4894

*National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**Kyiv, Heroes of Defense 15, 03041**Національний університет біоресурсів і природокористування України**Київ, Героїв Оборони 15, 03041***Berbenyuk V.Yu./ Бербеничук В.Ю.***master/magistr**National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,**Kyiv, Heroes of Defense 15, 03041**Національний університет біоресурсів і природокористування України**Київ, Героїв Оборони 15, 03041*

Анотація. У статті поняття «конкурентні взаємини» розглядається як особливий вид взаємодії між спортсменами, який характеризується прагненням до переваги над суперником, досягнення кращого результату в умовах обмеженості ресурсів. Виділено основні характеристики конкурентних відносин: наявність суперника, прагнення до переваги над суперником, оцінка результату, обмеження ресурсів. Визначено типи атрибуційної орієнтації у команді спортсменів-гирьовиків. Результати дослідження засвідчили, що у більшості спортсменів переважає внутрішньо-тимчасова атрибуційна орієнтація.

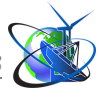
Ключові слова: конкурентність, конкурентні взаємини, емпіричне дослідження, типи атрибуційної орієнтації, внутрішньо-тимчасова атрибуційна орієнтація.

Вступ.

Конкурентні взаємини є одним з основних факторів, що стимулюють спортсменів до досягнення високих спортивних результатів. Однак, якщо конкурентні взаємини не трансформуються належним чином, вони можуть призвести до негативних наслідків, таких як конфлікти, зниження мотивації, погіршення психологічного стану спортсменів.

Етап підготовки до змагань є одним з найважливіших періодів у житті спортивної команди. У цей період спортсмени повинні не лише підвищувати свою спортивну майстерність, а й формувати ефективну командну взаємодію.

Проблемі конкурентних взаємин у командні присвятили свої праці ряд українських дослідників: Столярова О. В., Шевченко Т. В., Степанова В. В., Дудник Т. В., Бойко Н. В. та ін. Проблемі особливостей конкурентних взаємин у спортсменів присвячені праці багатьох зарубіжних вчених: Джон Г. Джонсон (John H. Johnson), Девід М. Джонсон (David M. Johnson), Рональд Е. Сміт (Ronald E. Smith), Френк Л. Кінні (Frank L. Knapp), Джон М. Макдермотт (John M. McDermott) та ін.

Основний текст.

У зарубіжній психології поняття конкурентних взаємин розглядається широко, особливо в контексті соціальної психології та організаційної психології. Конкуренція в цих галузях вивчається з різних позицій і досліджується як психологічний феномен, що визначає взаємодію між людьми [5].

Одним із найважливіших аспектів, які досліджуються у зарубіжній психології, є вплив конкуренції на індивіда. Дослідники вивчають, як конкуренція впливає на мотивацію, поведінку та психологічний стан людини. Наприклад, виявлено, що конкурентність може бути джерелом мотивації для досягнення успіху, але в той же час може призводити до стресу та незадоволеності [2; 3].

Конкурентні взаємини також досліджуються з позиції соціальної взаємодії. Дослідження показують, що конкуренція може впливати на співробітництво та спілкування між людьми. Наприклад, деякі дослідження показують, що конкуренція може стимулювати взаємодію та підвищувати якість результатів, а інші дослідження свідчать про те, що вона може призводити до порушення взаємодії та погіршення результатів [4; 6].

Окрім того, конкурентні взаємини розглядаються з позиції регулювання та управління. В організаційній психології досліджується, як конкуренція впливає на розподіл ресурсів, лідерство та розвиток організацій. Наприклад, вивчається, як конкурентоспроможність організацій впливає на їх успішність та здатність до інновацій [4].

Бойко Н. В. визначає поняття «конкурентні взаємини» як особливий вид взаємодії між спортсменами, який характеризується прагненням до переваги над суперником, досягнення кращого результату в умовах обмеженості ресурсів [1].

Автор виділяє такі основні характеристики конкурентних відносин:

1. Наявність суперника. Конкурентні взаємини не можуть існувати без суперника, тобто без іншого спортсмена або команди, з якою спортсмен або команда змагається.

2. Прагнення до переваги. Конкурентні взаємини завжди пов'язані з прагненням до переваги над суперником. Це прагнення може бути як позитивним, так і негативним.

3. Оцінка результату. Конкурентні взаємини завжди передбачають оцінку результату. Цей результат може бути як об'єктивним, так і суб'єктивним.

4. Обмеження ресурсів. Конкурентні взаємини завжди відбуваються в умовах обмеженості ресурсів. Це можуть бути обмежені можливості спортсмена або команди, обмежений час, обмежена кількість місць на п'єдесталі тощо [1].

У ході нашого теоретичного дослідження ми вивчили особливості конкурентних взаємин спортсменів у команді: здорова конкуренція, взаємопідтримка, уважність до потреб команди, уміння працювати в команді, прагнення до особистого зростання, емоційний інтелект, репутація.

Дослідження проводилося зі спортсменами Національної збірної команди України гирьового спорту у 2023 році на етапі їх підготовки до міжнародних змагань. У дослідженні взяли участь 45 осіб.

На першому етапі емпіричного дослідження із метою діагностики особливостей конкурентних взаємин спортсменів у команді ми скористалися Тестом атрибуційної орієнтації у командних видах спорту (IOAS) – це інструмент для оцінки того, як спортсмени пояснюють успіхи та невдачі своїх команд [7; 8]. За результатами тесту можна визначити, який тип атрибуційної орієнтації переважає у спортсмена. Типи атрибуційної орієнтації у командних видах спорту за М.Ф. Снайдером та М.Ф. Ітоном:

1. Інтраособистісно стабільна атрибуційна орієнтація. Спортсмени приписують успіхи та невдачі своїм особистим здібностям і характеристикам, які вважають постійними.

2. Інтраособистісно-тимчасова атрибуційна орієнтація. Спортсмени приписують успіхи та невдачі своїм особистим здібностям і характеристикам, які вважають тимчасовими.

3. Інтерособистісно-стабільна атрибуційна орієнтація. Спортсмени приписують успіхи та невдачі здібностям і характеристикам інших членів команди, які вважають постійними.

4. Інтерособистісно-тимчасова атрибуційна орієнтація. Спортсмени приписують успіхи та невдачі здібностям і характеристикам інших членів команди, які вважають тимчасовими.

5. Зовнішньо-стабільна атрибуційна орієнтація. Спортсмени приписують успіхи та невдачі зовнішнім факторам, які вважають постійними.

6. Зовнішньо-тимчасова атрибуційна орієнтація. Спортсмени приписують успіхи та невдачі зовнішнім факторам, які вважають тимчасовими.

Тест IOAS є ефективним інструментом для оцінки атрибуційної орієнтації спортсменів і дозволяє отримати чітку картину того, як спортсмени пояснюють успіхи та невдачі своїх команд. Результати дослідження показали, що у більшості спортсменів переважає внутрішньо-тимчасова атрибуційна орієнтація. Це означає, що спортсмени, як правило, приписують успіхи та невдачі своїм особистим здібностям і характеристикам, які вважають тимчасовими (див. рис.1).

Так, 32% спортсменів мали найвищі бали за внутрішньо-тимчасовою спрямованістю, 25% – за внутрішньо-стабільною, 14% – за інтерособистісно-тимчасовою, 13% – за інтерособистісно-стабільною і 16% – за зовнішньо-тимчасовою.

Такий розподіл атрибуційної орієнтації може бути пов'язаний з тим, що командні види спорту вимагають від спортсменів постійної удосконалення своїх навичок і адаптації до змін. Тому спортсмени, які мають внутрішньо-тимчасову атрибуційну орієнтацію, більш схильні вірити, що вони можуть впливати на результат команди, змінюючи свої власні здібності.

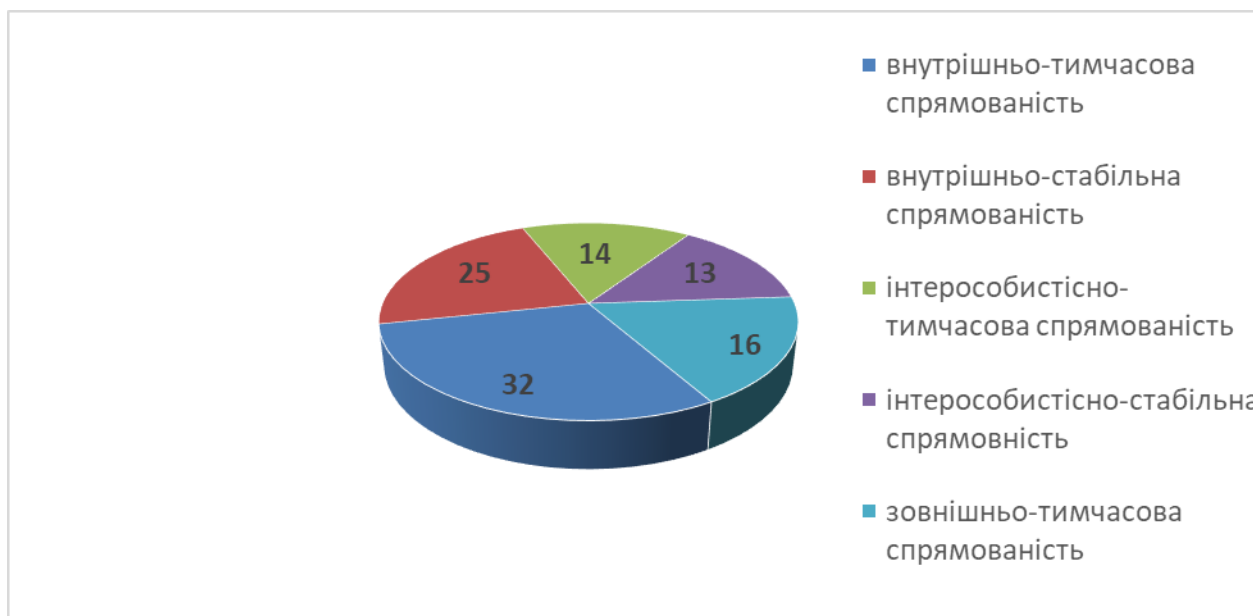

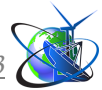
Рис. 1. Атрибуційна орієнтація спортсменів

Висновки.

Проведене емпіричне дослідження підтвердило, що у більшості спортсменів переважає внутрішньо-тимчасова атрибуційна орієнтація. Тобто спортсмени приписують успіхи та невдачі своїм особистим здібностям і характеристикам, які вважають тимчасовими. Перспективою подальших досліджень із даної проблеми може стати вивчення особливостей конкурентних відносин у спортивній команді.

Література:

1. Бойко Н. В. Психологічні особливості трансформації конкурентних взаємин у командні на етапі підготовки до змагань у волейболі. Київ : НУФВСУ, 2015. 180 с.
2. Теслюк В.М. Індивідуальний стиль педагогічного спілкування викладача : теоретико-методичний аспект: монографія. Київ : Vydavnytstvo Lira-K, 2016. 250 с.
3. Теслюк В.М. Психологічні засади формування індивідуального стилю професійно-педагогічного спілкування у майбутніх викладачів вищого аграрного навчального закладу : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2007. 20 с.
4. Теслюк В. М. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів із дисципліни «Психологія управління». 2022. 132 с.
5. Теслюк В.М. Технології соціально-педагогічної діяльності : термінологічний словник-довідник. Київ : НАКККиМ, 2011. 145 с.
6. Теслюк В.М., Теслюк В.В., Чеберяко А.В. Гумор у психічному житті людини. *Вісник Національного університету оборони України*. 1 (54), 2020. С. 167-172.
7. Теслюк В.М., Якимовська А.В. Напрямки вдосконалення викладання економічних дисциплін. *Научные труды SWorld*. Иваново: Научный мир. Том

4. Выхп. 2 (43). 2016. С. 15-20.

8. Snyder M.F., Eaton M.F. Athletic attributions : Dispositional, situational, and interpersonal factors. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1991. 60(3), P. 349-360.

References:

1. Boiko N. V. (2015). Psykholohichni osoblyvosti transformatsii konkurentnykh vzaiemyn u komandni na etapi pidhotovky do zmahan u voleiboli. Kyiv : NUFVSU, 2015. 180 s.
2. Tesliuk V.M. (2016). Indyvidualnyi styl pedahohichnoho spilkuвання vykladacha : teoretyko-metodychnyi aspekt : monohrafiia. Kyiv : Vydavnytstvo Lira-K, 2016. 250 s.
3. Tesliuk V.M. (2007). Psykholohichni zasady formuvannia indyvidualnoho styliu profesiino-pedahohichnoho spilkuвання u maibutnikh vykladachiv vyshchoho ahrarnoho navchalnoho zakladu : avtoref. dys. ... kand. psykhol. nauk : 19.00.07. Kyiv, 2007. 20 s.
4. Tesliuk V. M. (2022). Metodychni rekomendatsii do samostiinoi roboty studentiv iz dystsypliny «Psykholohiia upravlinnia». 2022. 132 s.
5. Tesliuk V.M. (2011). Tekhnolohii sotsialno-pedahohichnoi diialnosti : terminolohichni slovnyk-dovidnyk [Technologies of social and pedagogical activity: terminological dictionary-reference book]. Kyiv : NAKKKiM, 2011. 145 s.
6. Tesliuk V.M., Tesliuk V.V., Cheberiako A.V. (2020). Humor u psykhichnomu zhytti liudyny. Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy. 1 (54), 2020. S. 167-172.
7. Tesliuk V.M., Yakymovska A.V. (2016). Napriamky vdoskonalennia vykladannia ekonomichnykh dystsyplin. Nauchnye trudy SWorld. Yvanovo : Nauchnyi myr. Tom 4. Выр. 2 (43). S. 15-20.
8. Snyder M.F., Eaton M.F. (1991). Athletic attributions: Dispositional, situational, and interpersonal factors. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1991. 60(3), P. 349-360.

Abstract. *In the article, the concept of «competitive relationships» is considered as a special type of interaction between athletes, which is characterized by the desire for superiority over the opponent, achieving a better result in conditions of limited resources. The main characteristics of competitive relations are highlighted: the presence of a rival, the desire for superiority over the rival, evaluation of the result, resource limitations. The types of attributional orientation in the team of athletes-groviks have been determined. The results of the study proved that the intra-temporal attributional orientation prevails in most athletes.*

Key words: *ompetitiveness, competitive relations, empirical research, types of attributional orientation, intra-temporal attributional orientation.*

Стаття відправлена: 08.01.2024 р.
© Теслюк В.М., Бербеничук В.Ю.